

Tisztelt vezérigazgató urak, tisztelt elnök urak, tisztelt kollégák, hölgyeim és uraim!

Arra kaptam megtisztelő felkérést az erdőgazdaságtól, hogy az egész problémakör ökológiai, technikai hátterét egy kicsit világítsam, annál is inkább, hogy számtalan kutatásunk van, amelyek ezt számunkra lehetővé teszik. E körben, miután ugyan mindenki ismeri a jogszabályt, szeretném egy kicsit körbejárni azt, hogy valóban a vadászatra jogosult ellenőrzési körén mi esik kívül és mi az, az elháríthatatlan ok, amit a vadászatra jogosult nem fog tudni semmilyen körülmény között elhárítani.

De engedjék meg, hogy egy kicsit távolabbról kezdjem és belehelyezzem a vadat az ökoszisztémába, a környezet egészébe. Lassan már közhely, hogy a vad az ökoszisztéma fontos eleme, hiszen tudjuk, hogy hatással van magukra a növényekre is, az evolúció során a növények úgy alakították ki a különböző képleteiket – lásd. tüske például vagy különböző ízanyagok kiválasztása -, hogy az védekezést jelentsen a növényevők ellen. A növénytársulásokra is hatással van a vad, egész egyszerűen azért, mert bizonyos növényfajok visszarágásával más növényfajoknak ad életteret, ezáltal a diverzitást a faji sokféleséget növeli. Így tehát rögtön tetten érhető egyrészt a vadászatra jogosult felelőssége mellett a jelentősége is ebben a folyamatban, magyarán szabályozni kell neki a vadállományt mindenképpen ahhoz hogy a ökoszisztéma is megfelelő egészségi állapotba kerüljön. Befolyással van továbbá az egyéb állatfajokra a vadászható állat a fajok közötti versengés révén is, és itt nem csak az emlősökre vagy gerinces állatokra kell gondolni, amelyekkel közvetlen kompetíció is van a táplálékfelvételen keresztül, hanem gondolni kell a rovarvilágra is, hiszen a rovarok nagy többsége egyébként növényevő. Tehát a vad közvetlen versengésben van a különböző állatfajokkal, ezért is egy megfelelő szinten tartott vadállomány, nagyvadállomány, vagy akár apróvadállomány igen jelentős lehet a rovarvilág tekintetében is. Persze mindez, amit elmondtam egy szabályozott vagy természetes ökoszisztémára vonatkozik, de az ember ebbe beavatkozott, mint tudjuk, és megváltoztatta a fajok és általában az állattársulások összetételét, megváltoztatta a vad élőhelyét, kiiktatta és visszaszorított a ragadozókat és korlátozta annak mozgását.

Ami most itt a közvetlen témánk, leginkább a vonalas létesítmények létrehozásával – lásd. utak, vasutak, az utak belül is kiemelten az autópályák. Vizsgáljuk tehát akkor meg, hogy egyáltalán milyen mozgásformái vannak a vadnak, amelyek azt eredményezik, hogy az útra kerülhet, vagy akár a vasútra kerülhet a vad.

1. Mindenekelőtt meg kell említenünk a nagy távolságú mozgást, a vonulást. Ez a mi szempontunkból most lényegtelen, hiszen vonulni nálunk maximum a vadludak vonulnak át, igazából a nagytestű emlősök, akik az útra kerülhetnek, nálunk nem vonulnak. Nem mindenhol van ez így azért, Észak-Amerikában például tudjuk, hogy rendkívül nagy távolságot tesz meg akár az őszvérszarvas, akár a fehérfarkú szarvas akkor, amikor a telelő helyről a nyári tartózkodási helyre vonul.

2. Nálunk viszont sokkal érdekesebb mozgás az u.n. migráció vagy a szétszóródás, amikor egy populációból történő kiáramlásról vagy abba való beáramlásról van szó. Ezek nem túl nagy tömegű mozgások, nem túl sok egyedet érintő mozgások és éves egyszeri vagy kétszeri mozgások általában. Alapvetően két oka lehet. Egyrészt a születési helyről való diszperzió, tehát a születési helyről való elmozdulások, aminek a beltenyészet elkerülése az értelme. Tehát általában a fiatal egyedek távolabbra mennek. Másik pedig a szaporodási szétszóródás, amikor a fiatal, már szaporodó képes egyedek mennek távolabbra, ugyanilyen oknál fogva, hogy a genetikai diverzitás megmaradjon a populációban, a populáción belül és a populációk között.

3. Jellemző mozgásforma a mozgáskörzet váltás. Ezek kisebb mértékű, de tartós elmozdulások, legalábbis a különböző idények nyári, tavaszi, őszi, téli idények tekintetében. Ezt mindenkor kiváltja valami. Vagy kedvezőbb táplálék kínálat, vagy a kedvezőbb élőhelyi körülmények miatt történik a mozgáskörzet váltás - majd erre is mutatok példákat.

4. Ami a számunkra a legérdekesebb a vadnak az egyes példányoknak a mozgáskörzetén belüli elmozdulásai, helyváltoztatásai, hiszen a mozgáskörzeten belül rendkívül gyakoriak ezek a mozgásváltoztatások, és ez okozza leggyakrabban azt, hogy az útra kerül a vad.

Ezeket a mozgásokat mérjük, mégpedig GPS telemetria segítségével és ezeknek az eredményeit szeretném bemutatni három vadfaj, a gímszarvas, a vaddisznó illetve a dámszarvas példáján, de azért az irodalomból is hozok példákat például az őzre vonatkozóan is. Az egésznek az a lényege, hogy megfogjuk a vadat, itt látjuk, hogy például elkábítjuk egy projektil segítségével. A vad elalszik, rátesszük a GPS nyakörvet, utána felébred az vad és távozik a GPS készülékkel együtt. Itt látjuk ezt a GPS-t is tartalmazó nyakörvet, itt a felső részén a nyak felső részén van maga a GPS az antenna az magába az öv anyagába van bedolgozva illetve alul van a memória egység és az elem vagy az akkumulátor amelyik mindegy két évig biztosítja azt, hogy óránkénti pozíciókat szerezzünk a vadról, tehát gyakorlatilag óránként tudjuk azt, hogy merre van a vad. Nem szeretnék belemenni részletesen, hogy hogyan töltjük le az adatokat - egyébként GSM hálózaton keresztül és az adatok e-mail formájában jönnek meg, mégpedig így - itt ugye óránkénti elmozdulásokat látunk tizenhét, tizenkilenc tizenöt, húsz tizenöt kor adta a GPS pozíciókat. Itt látjuk a dátumot és itt látjuk a szélességi és hosszúsági fokot, tehát pontosan be tudjuk mérni az állatnak a helyét óránként. Ezek technikai számok, itt a mérés pontosságát mutatják illetve a külső hőmérsékletet is tudjuk. Most ezeket a pontokat rátesszük bármilyen térképre, akár egy topográfiai, akár egy más egyéb ortográfiai térképre, akkor például a mozgáskörzetét meg tudjuk határozni a vadnak, úgy hogy a legszélső pontokat összekötjük - ezt hívjuk minimum konvex poligonnak. Van egy másik módszer, az u.n. „Kernel módszer”, ahol a pontok sűrűségét is figyelembe véve különböző magterületeket is meg tudunk határozni. Tehát azt meg tudjuk mondani, hogy hol fordul elő mondjuk ötven százalékban a leggyakrabban vagy kilencven százalékban a leggyakrabban az adott, egyedi vad. Nyilván ez a Kernel módszerrel meghatározott otthonterület vagy mozgáskörzet kisebb szokott lenni mint az összes előfordulási pontot magába foglaló terület.

Nézzük egyenként ezeket a mozgástípusokat, mindenekelőtt a migrációt vagy szétszóródást. Összefoglalóan szerettem volna itt bemutatni néhány ezzel kapcsolatos szempontot. Tudjuk, hogy a fiatal őzbakok és suták átlagos szétszóródási távolsága a születési helytől körülbelül 2,4 km, de előfordulnak 10 km-es távolságok is, amibe már egészen biztosan bele fog esni egy-egy közút nálunk, ahol a közút sűrűsége meglehetősen nagy. Terítóriális az őzbak, ezt tudjuk. A legerősebb bakok territóriumot foglalnak, viszont a fiatalabbak bakok amelyek nem tudnak területet foglalni, azok kóvályognak a határban - nagyon gyakran látni egyébként a közutak mentén májusban, áprilisban tétován kóborló őzbakokat, amikor a területfoglalások vannak. Ezek a fiatal mozgó bakok akár a különböző mezőgazdasági földeken is előfordulnak, miközben keresik a helyüket, próbálnak beállni egy-egy helyre és próbálnak ott területet foglalni. Rendkívül intenzív ez a mozgás, különösen a tavaszi időszakban, amíg be nem állnak ezek a bakok. Ez az időszak tehát a gyakorlatban kiszámíthatatlan, az őz mozgását befolyásolhatatlan időszak. Az őzsuták kirándulásai is nagyon érdekesek, ez szaporodási időszakban július, augusztusban van, amikor is tudjuk, hogy a suták több bakot is felfedeznek

maguknak. Kiválasztják a megfelelő bakot, amellyel aztán szaporodni fognak. Az őznél ezek a mozgások mindenképpen érinthetik az utakat.

Ugyanez a mozgás a fiatal szarvasoknál, a szétszóródás már igen jelentős területeket érint - ugye nagyobb testű faj is lévén -, akár 26-37km-t is elmehetnek a születési helyüktől - ezek irodalmi adatok. A vaddisznónál is rendkívül nagymértékű a szétszóródás. A kansüldőket a koca elveri maga mellől már fél évvel a születést követően és ezeknek a szétszóródási távolsága 30 km, de nem ritkán 60 km-t is. Mondanom sem kell, hogy ez a mozgás számtalan közutat, vasutat is érint. A kocasüldők több mint fele továbbá 5-10 km-re távolodik el anyja vonzáskörzetétől, azt megelőzően is, hogy az elverné maga mellől - nemcsak a kansüldőkről van szó, hanem a kocasüldőkről is.

Nézzünk egy másik érdekességet, a mozgáskörzet váltást, mint a következő ilyen elmozdulási lehetőséget. Itt egy Zalai példát látunk, most már a saját adatainkat mondom kizárólag. Azt látjuk, hogy itt van egy közút. A nyári tartózkodási helye a szarvasnak általában a közúttól balra vagy a közúttól nyugatra van a téli tartózkodási helye pedig a közúttól keletre helyezkedik el, tehát jobbra ugye a kék pontok jelölik ezt. Tehát elvileg azt feltételeznénk, hogy egyszer átmegy az úton és ott van, de nem erről van szó a téli tartózkodási helyről is folyamatosan átmegy és újra meglátogatja a nyári tartózkodási helyét és fordítva is ugyanez történik, tehát többször átmegy az úton. Vagy itt van egy másik szétszóródással kapcsolatos adat, ez is inkább mozgáskörzet váltás. Tessék megnézni gímszarvas bikánkat, amelyiket jelöltük. A gímszarvas bika éves tartózkodási körzete meglehetősen kicsit egyébként és itt van ezen a területen, de következik az augusztus. Augusztus folyamán és itt a kék pontokat látjuk, elindul, 10 km-t megtesz és beáll a bógőhelyre szeptemberben. Ezzel az egyébkénti éves tartózkodási területéről 10 km-re tartózkodik szeptemberben, talán még október elején is, aztán szépen visszamegy és a telet a rendes mozgáskörzetében tölti. Mindeközben persze megkerüli Szulok falut és átmegy a közúton is.

Nézzük a mozgáskörzeten belüli helyváltoztatást. Mint mondtam, a legjelentősebb talán ilyen szempontból már csak azért is mert vannak olyan irodalmi adataink, hogy a vad az éves mozgáskörzetének naponta 40 százalékát be szokta járni! Ez tekintélyes mennyiségű mozgás. Ezt hivatott ez az ábra is bemutatni. Tessék megnézni, ha ezeket a pontokat összekötjük, ez eléri az egész éves mozgáskörzet negyven százalékát is akár. Tehát a vadaknál rendkívül intenzív mozgáskörzeten belüli mozgásról van szó, és amennyiben ebbe a mozgáskörzetbe közút, vasút esik, akkor a rendszeres és nagyon gyakori átváltások elkerülhetetlenek. És erre hozok még példákat, tessék megnézni, szintén egy Zalai példa. Itt megy a közút, két közút is van, alsóbbrendű mind a kettő, a kettő között még egy vasút. A mozgáskörzete ennek a megjelölt szarvastehénnek gyakorlatilag tartalmazza a vasutat és a két közutat, és rendszeresen megteszi ezeket az utakat. Tehát rendszeresen az útra fog kerülni, mely mozgása jogilag semmi esetre sem korlátozható, és annak fizikai eszközei sincsenek. Itt van egy másik ezzel kapcsolatos ábra. Különösen akkor gond ez egyébként, ha az út mindkét oldalán erdő van, mert akkor magáénak tekinti az egész élőhelyet a gímszarvas és ugye a közút az valahol itt megy, gyakorlatilag az erdőterületen. Ugyanezt az ábrát látjuk most már egy ortófotóra rátéve, amivel bemutatja, hogy negyvennyolc óra alatt hányszor lépi át a jelölt szarvasunk az utat. Tessék látni, egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolc, kilenc, tíz. Negyvennyolc óra alatt tízszer lépte át ezt az egy utat a gímszarvasunk. Minden egyes ilyen útatlépés potenciális ütközéssel jár, mondanom sem kell, hogy teljes mértékben a vadászatra jogosult ellenőrzési körén kívül eső módon.

Általában, és ezt az irodalom is leírja, a nagyon forgalmas főutakon ritkábban lép át a szarvas, viszont az alsóbbrendű utakat rendszeres átlépi. ezt mutatja ez az ábra is. Tessék megnézni, itt van a hatvannyolcas út. Lábodról jön le Barcsra. Ez egy gímszarvas tehén, itt van egy mellékút ami Békepusztára visz be, ezt rendszeresen átlépi, de igyekszik a főutat nem átlépni, tehát igyekszik a mozgáskörzetét úgy megválasztani, hogy ne feltétlenül lépjen át. Igen ám, de ha valami vonzó van számára a főúttól jelenleg nyugatra, akkor bizony át fogja lépni a főutat, hiába főút, hiába nagy forgalmú út. Ezeket a kis erdőfoltokat lépegető kövekként használva bizony állandóan átmegy még a legforgalmasabb úton is. Miért? Mert itt a mezőgazdasági területeken ő többlettáplálékot fog találni és ő ezért rendszeresen, még a nagy forgalmú közutat is át fogja lépni.

A következő ábrák egy vadkan mozgásáról készültek, Kaszópusztán. Látható, hogy az erdőterületen vezető, amúgy alsóbbrendű úton, belül milyen gyakori közútátlépések vannak. Gyakorlatilag ellenőrizhetetlenül. Itt van egy dámbika Lábodról, szintén ugyanezt mutatom, hogy ahol az erdő van és a két erdő a közútnak a két oldalán találkozik, ott az átlépések rendszeresek és rendkívül gyakoriak. Még egy másik, szintén Kaszóról, egy kép. Nagyon érdekes, egyébként még a következő kép is erről fog szólni. Itt van egy szóró, mindegy háromszáz méterre az úttól, tehát meglehetősen nagy távolságra. Az ember nem gondolná, hogy ez bármit is befolyásol. Nem is befolyásol egyébként, had tegyem hozzá, mert nem ez befolyásolja a közútra kerülését a vadnak. Itt van a szóró, és itt, ezt tessék megnézni, ez a területet ez egy lápos terület ahova rendszeresen dagonyázni jár a disznó! Ez közvetlenül az út mellett van és itt, a három, zölddel bekerített rész pedig a pihenőhelye, a nappali tartózkodási helye a disznónak. Így az út két oldalán, pontosan emiatt rendszeresen átlépi az utat. Tehát itt az ok nem elsősorban a szóró, hanem ez a számára rendkívül kedvező és látogatott élőhely. Megmutatom mindjárt, hogyan is mozog tulajdonképpen. Mielőtt elindítanám, ezt a kis videót szeretném megmutatni, miről van szó. Itt van a szóró, itt az út, itt van az út mellett ez a lápos terület és itt ezen a két területen szokott elpihenni napközben. Tessék megnézni (indul a videó), indul a disznó a szórótól éjszaka, elmegy a nappali tartózkodási helyére, itt van egész napközben, aztán ezt követően visszajön a szóróra, utána hajnalba dagonyázik itt, ezen a lápos területen és visszamegy a nappali tartózkodási helyére. Nem lehet ezt befolyásolni! A dagonyázásról nem lehet leszoktatni a disznót mint azt tudjuk, azt nagyon szereti, meglehetősen messze van az úttól a szóró és ennek ellenére itt folyamatos átváltások vannak. Persze nem csak magától vált át az úton a vad ezt tudjuk és ezt nagyon jól kezelte az előző jogszabály. Azt kell mondanom most kevésbé szerintem. Itt arról van szó, hogyha itt egy hajtás van. Itt van egy hajtás. Ugye négy dámtehén volt a hajtásba vagy a hajtás közvetlen közelébe. Azt kell látni, hogy nem estek nagyon kétségbe ezek a dámok, egyik se ment rá a közútra, ezt itt látjuk, a hatvannyolcas főutat. Az egyik kivárta a hajtás végét és elmozdult, itt van ez, elmozdult keletre, másik kettő pedig nyugatra elmozdult, de korántsem ment el a közútig! Megvárták a hajtás végét, volt amelyik visszajött, volt amelyik itt maradt. És itt van egy másik érdekes példa egy dámbika került egy másik hajtásba, megvárta ő is a hajtás végét a hajtásterületen belül. Azt követően ment ki a hajtásból, de nem világgá ment, hanem a mozgáskörzetén belül maradt, és ez nagyon lényeges, a mozgáskörzetén belül mozgott! Tessék megnézni, itt van a dámbikának a mozgáskörzete, ez az az út, amin átment a hajtás következtében, de ő korábban is rendszeresen látogatta ezt a területet, tehát hajtás következtében sem szívesen megy ki a mozgáskörzetéből. Magyarán ezt sem nagyon tudjuk befolyásolni, hogy hogyan mozogjon.

És hát nemcsak a vadászatra jogosult zavarhatja úgy meg a vadat, hogy az kikerül a közútra. Helyenként, például a Dél-Dunántúlon, de talán itt a Bakonyban is némileg, de Dél-Dunántúlon kifejezetten elterjedt az úgynevezett agancsozás. Ez azt jelenti, hogy február márciusi időszakban,

amikor a szarvasbikák levetik az agancsukat, a helyi lakosságnak sokszor ez egy megélhetési lehetőség, elkezdik keresni az agancsot. Eközben világgá zavarják a szarvast, nemcsak a bikákat egyébként a teheneket is. Sokszor az a technika, hogy nekihajtják ilyen rudas állományoknak, hogy letörjön a már leváló félben lévő agancs, és össze tudják szedni. Sopronban viszont egyáltalán nem jellemző az agancsszedés és tessék megnézni, összehasonlítottam azt, hogy a Sopronban jelölt gímszarvasok hogyan mozognak, mekkora az egy nap átlagos megtett út és mi a helyzet a Dél-Dunántúlon. Nagyon jól látszik, hogy ahol nincs ez a zavarás, Sopronban, ott gyakorlatilag nem változik február márciusban a mozgása a vadnak, viszont a Dél-Dunántúlon február márciusban rendkívül megnő az aktivitás, pontosan emiatt a többletzavarás miatt.

És ha már mozgásaktivitásról beszéltünk akkor nézzük meg azt, hogy a nap 24 órájában ez hogy alakul. A legnagyobb mozgások hajnalban és este vannak általában az év folyamán. Viszont októberben például ez a dámbika vagy szeptemberben a gímbika rendkívül sokat mozog napközben is. Itt látszanak a napközbeni mozgások is, rendkívül mozgékony, közétra kerülhet bármikor, és a téli időszakban is sokkal mozgékonyabb, mint a nyári időszakban. Téli időszakban tehát szintén megnő a mozgáskörzeten belüli mozgásaktivitás. Ez az ábra azt mutatja, hogy a jelölt gímszarvasaink mikor kerülnek közétra, ezen az ábrán a közétra kerülés számait mutatom. Itt látjuk a hónapokat, itt pedig a napnak az óráit, és azt látjuk, hogy a nyári időszakban, napközben viszonylag keveset mozog, viszont szeptemberben a gímszarvasok közétra kerülésének gyakorisága rendkívül megnő. Ez a magas érték megmarad egész télen. Ugyanez van gyakorlatilag a dámszarvasnál, talán nyáron még kevesebbszer kerül közétra, de hát az év további szakaszaiban magától. természetes mozgásának következtében rendkívül gyakran közétra kerül. E körben végül, a vaddisznó, az egy nukturnális faj, úgy szoktuk mondani, tehát az inkább éjszaka mozog illetve szürkületben és hajnalban. Ez látszik ezen az ábrán is. Viszont a téli időszakban ő is elég gyakran még napközben is közétra tud kerülni.

Ennyit a vad mozgásáról és akkor néhány szót arról, hogy **mit tehet, a vadászatra jogosult vagy más mit tehetne egyébként a vadnak az útra kerülését megelőzendő.**

Megpróbálunk a saját tapasztalatunkból és a nemzetközi szakirodalomból felsorolni és teljes képet adni a lehetséges védekezési módokról. Mindenekelőtt ugye a vadveszély kihelyezett **táblák**, ugye vadveszélyt jelző kihelyezett táblák és ezeket tudományos szempontból nagyon sokan értékelték Európában azt kell mondanom a legfőbb megállapítások a következők, csak olyan szakaszokon érdeme kihelyezni, ahol rendszeres a vad átváltása, vagyis mozgáskörzeten belüli átváltások vannak. Viszont mindenhova nem tehetjük ki és látjuk azt hogy például a szétszóródás folyamán nemcsak erdőterületen belül, hanem gyakorlatilag bárhol megjelenhet a vad az úton. Hosszabb távon nem hatékonyak a táblák azért sem, mert a gépjárművezetők hozzászoknak. Ráadásul, ha túl gyakran teszik ki azokat, a vezetők figyelmen kívül hagyják, ugye ezt mindenki saját tapasztalatból is mondhatja. Ennek ellenére, egyes vélemények szerint, mivel viszonylag olcsó, nélkülözhetetlen eleme a védekezésnek, de érdemi védekezést nem jelent, hiszen azt az autósoknak a legmesszebbmenőkig figyelembe kell vegye, hogy a tábla valóban érjen valamit, És akkor még mindig kérdés, hogy kinek a feladata a tábla kihelyezése? Jelenleg a vadászatra jogosulté, ő kezdeményezi, ő állja a költségeket. Vajon miért csak az ő feladata ennek a költségeit állni? Az autósoknak, vagy az út fenntartójának éppen annyi érdeke fűződik a tábla kintlétéhez!

Egy másik lehetséges és mostanában felkapott védekezési mód a **fényvisszaverő prizma**. Ez az autó reflektorának a fényét veri vissza. Hát ezzel kapcsolatban is rendkívül ellenmondásosak az eredmények. Az elején, amikor kiteszük, úgy néz ki, hogy működik, viszont a vad nagyon hamar hozzászokik, és kutyába se veszi, már elnézést a kifejezésért. Azt látjuk, hogy ezek az egyszer felvillanó prizmák nem hatékonyak, nagyon gyorsan hozzászokik a vad. Hatékonyságára vonatkozóan az adatok rendkívül ellenmondásosak. Ugye nemzetközi példákat hoz fel itt ez a skót professzor. Úgy tűnik a vándorlás jellegű, éves egyszeri szezon átváltásoknál jó eredményt produkál, ezek viszont tradicionális útvonalak. Diszperzió esetén is működhet, ekkor azonban az útvonalak esetlegesek, nem tudjuk hova tegyük ki a prizmát, míg nagyon gyenge a hatékonyságuk a mozgáskörzeten belül, mert mint mondtam hozzászokik a vad. Igazából hosszabb távon ez sem fog megoldást adni, még akkor sem ha van olyan megoldás hogy akusztikus jelet is ad a prizma. Tehát amennyiben a reflektort érzékeli, akkor egy hangot is kiad és ez is riasztó hatással lehet. Ezek valamivel jobbak, de ezek nagyon drágák - százöt euró például egy ilyen darab. Ki fizeti? Ugye megint a kérdés.

Legismertebb védelem **az út szélének tisztán tartása és a kerítés** védelem. Ugye azt tudjuk, hogy az út szélén, hogyha egy húsz-harminc méteres tisztán tartott sáv van, akkor az csökkenti a balesetek számát, viszont ez fák kivágásával járhat, ami egyrésztől legtöbbször nem megengedett jogilag, részben költséges, harmadrésztől és legtöbbször megvalósíthatatlan a tulajdonviszonyok miatt is. Megint a kérdés, hogy kinek a feladata? Egyes vélemények szerint a mesterséges takarmányozást mellőzni kéne az út közelében. Ezt tudjuk mi is, ezt mondjuk mi is, de kérdés, hogy ha kötelező a vad etetése, itatása, és az fizikailag nem megoldható az úttól tisztas távolságban, akkor mi a helyzet? Viszont ennél sokkal nagyobb problémát jelent az, hogy a szemestakarmányt elszórják a kamionokból is és a vasúti kocsikból, kiszóródik az út szélére, odamegy a vad és felveszi ezt. Ezt állítom nagyságrendekkel nagyobb probléma, mint mondjuk egy szóró háromszáz méterre való telepítése az úttól. A kerítések működhetnek persze, de hát itt igazából az autópályán vagy autóúton van csak realitása a dolognak. Amerikában próbálkoztak egy úgynevezett ad-great crossing jellegű figyelmeztető jelzéssel is. Ennek az a lényege, hogy egy sima normál közúton kerítést helyeznek el kétoldalt, gyakorlatilag beterelek a vadat a kerítések közé és középen egy mozgásérzékelő van, ami rögtön fényjelzést ad a közelgő gépkocsinak és figyelmezteti azt, hogy ott van az út közelében a vad. Elvileg lehetséges ezt nálunk is használni, de rendkívül drága, Magyarországon ez, ami viszonyok között megfizethetetlen, azt kell mondanom. Megint csak kérdés, hogy hova telepítsük és kinek a költségeire menjen? Ráadásul ez sem nagyon biztos, mert sokszor a vad az ellenkező irányba megy el, kikerüli a kerítést és a kerítés végénél szokott átváltani. Tehát igazából ez sem egy végleges megoldás.

Aztán van az **akusztikus és a vegyszeres riasztás**. Erre sok szót nem szeretném pazarolni, mert nem működik a dolog. Gépjármű elejére szerelt magas frekvenciájú sípoló hangot kiadó szerkezeteknek egyes vélemények szerint abszolút nincsen semmilyen hatása a vadra. Az út szélére kiszórt illékony szerves vegyszer az állatok hatvan százalékát a vegyszeres útszakasz kikerülésére ösztönözte. Tehát egészen egyszerűen máshol váltottak el. Máskor az úton történő átrohanásra kényszerítette. Németek gyártanak ilyen jellegű szereket, de nem igazán működik, pontosan az elmondottak miatt.

Összegezve tehát a vad rendszeresen napi tevékenysége során vagy mozgáskörzet váltáskor átlépheti a kisebb forgalmú utakat a nagy forgalmú főutakat, gyakrabban eseti jelleggel inkább szétszóródás közben vagy mozgáskörzetének kiterjesztésekor lépi át, ez viszont ritkább viszont kiszámíthatatlan

esemény. Az úton történő átváltás leggyakrabban a hajnali és az esti órákban történik, ritkábban napközben. Az úton történő átváltást előidézheti, valamely zavarás, amit okozhat a vadászatra jogosult, de akár más is ill. okozhatja a vad természete, természetes, ösztönös mozgása. Az úton történő átváltást így nem lehet biztonsággal megakadályozni, nincs jelenleg olyan módszerünk amivel biztonságosan megakadályozhatnánk, beleértve a kerítést is egyébként. A vadászatra jogosult lehetőségei a vad gépjármű ütközések elkerülése érdekében az erősen korlátozottak, nem beszélve arról, hogy a vad mozgása bizonyos mértéknél jobban nem korlátozható, mert azzal elveszük az életterét.

Amiket el mondtam, alapvetően ez saját kutatásainkon, és mérvadó nemzetközi szakirodalom feldolgozásával tettem.

Most egy kicsit az általam komfortosnak vélt szakterületről kilépek és lehet, hogy nem kellett volna, de a jog területére tévedek. És had mondjam el azért a laikus véleményt is, és talán a józan paraszti ész segít egy kicsit a jogalkotónak és jogalkalmazóknak átgondolni ezt a helyzetet. Azt mondjuk tehát, hogy az emberi ráhatás nélkül kerül a vad az útra, vasúti sínekre, ez nem tekinthető rendkívüli esetnek. Ez az eddigiekből egyértelműen kiderült, ezek a vad inkább természetes viselkedéséből, helyváltoztatásból adódó eseménynek, amelynek során mindennapi életszükségleteit elégíti ki. Ezért az majd minden esetben a vadászatra jogosult ellenőrzési körén kívül történik, hiszen a mozgás nem csak előre nem látható, vagyis nem kiszámítható, hanem teljesen esetleges, bármikor megtörténhet a vadnak az útra kerülése. Egyébként azért is, mert a vadászatra jogosult ráadásul gyakorlatilag nem tudja megakadályozni a vad közútra kerülését, vagyis azt nem lehet ellenőrizni, elhárítani. És hogyha már ügyvéd úr a munkajog analógiáját idézte, ugye mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja hogy a kárt az ellenőrzési körén kívül, ráadásul olyan körülmény okozta, amellyel nem kell számolnia és nem volt elvárható, hogy a károkozó körülmény bekövetkezését elkerülje, vagy a kárt elhárítsa. Kérem, nincs lehetősége meggyőződésem szerint a vadászatra jogosultnak bizonyítania, hogy ellenőrzési körén kívül került ki oda a vad, egész egyszerűen ezt nem tudja ezt bizonyítani. Ezt én tudtam itt most bizonyítani remélhetőleg, de a vadászatra jogosultnak erre nincs bizonyítási lehetősége egy adott vad egyed esetén. Itt az a probléma, hogy megfordult a bizonyítási kötelezettség. Tehát nem azt kell bizonyítani, hogy a vadászatra jogosult miatt került rá az útra a vad, hanem a fordított bizonyítás, nemleges bizonyítást kell lefolytatni, hogy viszont az lehetetlen. Azt lehetetlen bizonyítani, hogy igen elkerülhető lett volna a vadnak az útra kerülése. Ugye ügyvéd Úrtól idézek, megkaptam írásban az anyagát, tehát egy kicsit előnyben vagyok, azt mondja, hogy: „*Lévén a vad belátási képesség hiányában nem vétőképes.*” milyen szép kifejezés sose nem halottam különben. Megmagyarázom az itt ülő laikusoknak. Vagyis nem róható fel neki, hogy az útra kerül. Tehát mint minden olyan károkozásért. amint olyan valaki vagy valami okoz, vagy ami a fentiek okán felelősségre nem vonható, a jog olyan személyre telepíti a felelősséget, aki a tényleges károkozó magatartását valamilyen módon befolyásolni, ellenőrizni, képes és vagy ez a feladata. De vajon csak a vadászatra jogosult ellenőrizheti ezt? Nem ellenőrizheti például a közút kezelő vagy maga az autós? Utóbbiaknak mennyivel van kevesebb lehetőségük erre?

Hogyha most ezt vesszük egyébként, hogy ki és mennyire profitál a vadállományból, valóban materiális értéke van a vadnak, tehát a vadászatra jogosult nyilván anyagilag is profitálhat. Viszont van immateriális értéke is vadállománynak, tehát magyarázom az egész társadalom profitál abból, hogy ott van a vad. Arról nem is beszélve, hogyha nem lenne a vadászatra jogosult, olyan problémák keletkeznének a vad túlszaporodása miatt, amelyek aztán más jellegű problémákat vetnének fel.

Ugye a vadászható állat által okozott károkért való felelősséget a jogalkotó emiatt telepítette a vadászatra jogosultra. Ezzel kapcsolatba véleményem szerint az a probléma, hogy mint láttuk, a vadászatra jogosult lehetőségei erősen korlátozottak abban a tekintetben, hogy befolyásolni, netán megakadályozni tudná a vad közútra kerülését. Szerintem és ez a véleményem a felelősség kizárólag a jogosultra telepítése enyhén szólva aggályos pontosan emiatt.

Köszönöm szépen a figyelmet.